

บทคัดย่อ

พระนามกษัตริย์สุโขทัย : ความสัมพันธ์กับเขมรโบราณ

บทความเรื่องนี้ได้ศึกษาพระนามของกษัตริย์สุโขทัย ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลแนวคิดทางการเมืองการปกครองจากอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนครในด้านต่างๆ ได้แก่ พระนามเดิมของกษัตริย์ เช่น คำแหง, เลอไท, ลือไท ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภาษาเขมรโบราณ คำนำหน้าพระนามเพื่อแสดงฐานะความเป็นกษัตริย์ คือ “กัมรเตง” “พระบาทกัมรเตงอัญ” “กันมูติง” และพระนามอย่างเป็นทางการของกษัตริย์สุโขทัย เช่น “พระบาทกัมรเตงอัญศรีรามราช” พระนามกษัตริย์กัมพูชาโบราณในพระนามกษัตริย์สุโขทัยคือ “ศรีสุรยพงศ์ราม” อันแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร และความสืบทอดทางวัฒนธรรมทางการเมืองบางอย่าง ซึ่งสุโขทัยน่าจะได้รับอิทธิพลจากกัมพูชา

Abstract

The Names of Sukhothai's King : The Relation with Ancient Khmer.

This article studies in the Names of Sukhothai's king which is influenced by the Angkorian political ideas, the original names of the king such as Khamhaeng, Luethai, Leuthai; The titles of express the king' status, namely, Kamradeng, Phra Bat Kamradeng An, Ganmuding and the official names of Sukhothai king, such as Phra Bat Kamradend An Sri Ram Rat, all of these express the connection to old Khmer language. The name of the ancient Khmer kings which is use for the name of Sukhothai's king is 'Srisuryaphongram' also manifests the relation with Angkorian culture and the transmitted some Angkorian political culture.

พระนามกษัตริย์สุโขทัย : ความสัมพันธ์กับเขมรโบราณ*

ศานติ ภัคดีคำ*

บทนำ

“สุโขทัย” เป็นรัฐในอุดมคติของไทยทั้งในด้านการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติไทย ด้วยการปลดแอกอำนาจจากอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร และสถาปนาราชอาณาจักรแห่งแรกของคนไทยขึ้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็น “วาทกรรม (discourse)” ซึ่งเกิดจาก “มายาคติ (myth)” ของนักประวัติศาสตร์ในยุคสร้างชาติตามแนวคิดชาตินิยม (nationalism) ซึ่งมีได้พิจารณาบริบท (context) ของสังคมในยุคนั้นควบคู่ไปด้วย หากแต่นำวิธีคิดแบบปัจจุบันไปอธิบายอดีต

ดังนั้น แม้อาจจะกล่าวได้ว่าการสถาปนารัฐสุโขทัยเป็นการกำเนิดรัฐของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทยเป็นครั้งแรกอย่างชัดเจน แต่ก็มิได้เป็นรัฐเดียวของกลุ่มคนที่พูดภาษาไทยซึ่งสถาปนาขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในพุทธศตวรรษที่ 19 เพราะมีรัฐของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทยอื่นๆ เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันด้วย เช่น ละโว้ สุพรรณภูมิ พะเยา และเชียงใหม่ เป็นต้น

แม้ว่า “รัฐสุโขทัย” จะเป็นรัฐอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถม ซึ่งร่วมสมัยกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ ร่องรอยแนวคิดทางรูปแบบการปกครองของอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนครซึ่งมีต่อ “แนวคิด” หรือ “ชนบ” ทางการเมืองการปกครองของสุโขทัย

* ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์อัญชนา จิตสุทธิญาณ เป็นอย่างยิ่งที่ได้กรุณาอ่านและตรวจแก้ และให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อบทความเรื่องนี้ด้วยความเมตตา

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเขมร ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้อาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนครจะไม่มีบทบาทในการปกครองต่อ “รัฐสุโขทัย” โดยตรง แต่ราชวงศ์ใหม่ของสุโขทัยคือ “ราชวงศ์ศรีอินทราทิตย์” ได้นำรูปแบบทางการเมืองการปกครองบางอย่างของอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร มาใช้เพื่อความชอบธรรมในการปกครอง “รัฐสุโขทัย” ต่อจากราชวงศ์ของพ่อขุนศรีนาวนำถม

นอกจากนี้ แม้สุโขทัยจะไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจอิทธิพลการเมืองของอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร แต่สิ่งที่ไม่ได้รับการนำมาพิจารณาประกอบด้วยคือ “อุดมการณ์” หรือแนวความคิดทางการเมืองบางอย่างของอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนครที่ “รัฐสุโขทัย” นำมาปรับใช้ในการสร้างความ “ชอบธรรม” ในการปกครอง เพราะโดยแท้จริงแล้ว “รัฐสุโขทัย” เป็นรัฐที่มี “อุดมการณ์” หรือแนวความคิดทางการเมืองที่สืบทอดหรือได้รับอิทธิพลทางวิคิดมาจากอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร สิ่ง que แสดงให้เห็นได้อย่างเด่นชัดก็คือ พระนามของกษัตริย์และกระบวนการสร้างความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ ซึ่งมีจารึกปรากฏอยู่ใน “จารึกสุโขทัย” ดังจะได้วิเคราะห์ในบทความนี้

1. พระนามก่อนการเสวยราชย์

พระนามของบรรพบุรุษในราชวงศ์พระร่วงหรือราชวงศ์ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ก่อนที่จะได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์สุโขทัย มักมีพระนามเดิมก่อนการขึ้นครองราชสมบัติเป็นภาษาไทย ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 45 (จารึกปู่ขุนจิตขุนจอต) ว่า “...แต่นี้ดำพงศ์มีปู่ผาคำ...ผู้ผู้หวน ปู่ขุนจิต ขุนจอต...ปู่พระยาต (รอินทราทิต) ดย ปู่พระยาบาน...ปู่พระยารามราช...”¹ แสดงว่า ปู่ขุนจิต ขุนจอต เป็นบรรพบุรุษของราชวงศ์พระร่วง

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3 (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2508), หน้า 62.

แม้แต่พระนามเดิมของ “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” ก็มีพระนามเป็นภาษาไทยว่า “พ่อขุนบางกลางหาว”² ดังปรากฏในศิลาจารึกวัดศรีชุม แต่เมื่อพ่อขุนผาเมืองได้สถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวให้เป็นกษัตริย์ครองเมืองสุโขทัยแล้วจึงถวายพระนามใหม่ให้แก่พ่อขุนบางกลางหาวเป็นภาษาสันสกฤตปรากฏในจารึกวัดศรีชุมว่า “ศรีอินทราทิตย์”³ หรือในจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์”⁴ ส่วนพระนามก่อนการเสวยราชสมบัติของกษัตริย์สุโขทัยในรัชกาลต่อๆ มาบางพระองค์เป็นคำภาษาอื่น เช่น ภาษาบาลี-สันสกฤต หรือภาษาเขมร ดังจะได้วิเคราะห์ตามลำดับต่อไปนี้

1. พระรามคำแหง แม้พระนามของพ่อขุนรามคำแหงจะมีความน่าสนใจเพราะปรากฏพระนามว่า “รามคำแหง” ในศิลาจารึกหลักที่ 1 เพียงหลักเดียว ส่วนพระนามในศิลาจารึกหลักอื่นใช้ว่า “พญารามราช”⁵ ก็ตาม ไม่นับรวมพระนามของเชื้อพระวงศ์พระองค์อื่นที่มีพระนามว่า “ราม” ตามความนิยมในการนำชื่อปู่มาตั้งชื่อหลาน⁶ เช่น พ่อขุนรามพล⁷ ซึ่งน่าจะเป็นพระยาพระราม อนุชาของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไทย) เป็นต้น⁸ อย่างไรก็ตามในที่นี้ผู้เขียนวิเคราะห์พระนามตามที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (ศิลาจารึกหลักที่ 1) เป็นหลัก

พระนามว่า “ราม” ไม่น่าจะมีปัญหามากนัก เพราะน่าจะมาจากพระนามของ “พระราม” ซึ่งเป็นอวตารปางที่ 7 ของพระวิษณุ หรืออาจมาจากภาษาไทยที่แปลว่า

² คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2521), หน้า 37.

³ เรื่องเดียวกันหน้าเดียวกัน.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁵ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3, หน้า 62.

⁶ ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายศิลาจารึกสมัยสุโขทัย (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547), หน้า 92.

⁷ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 7 ประมวลจารึกที่พบในประเทศไทยและต่างประเทศ (กรุงเทพฯ : ตักศิลาการพิมพ์, 2535), หน้า 9.

⁸ ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายศิลาจารึกสมัยสุโขทัย, หน้า 92.

“ปานกลาง” เช่น กลองอันใหญ่ กลองอันราม กลองอันเล็ก⁹ ในที่นี้อาจหมายถึงพระโอรสองค์กลาง

ส่วนคำว่า “คำแหง” สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากภาษาเขมร คำว่า “คำแหง” ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเขียนคำนี้ด้วยอักษรวิจิตรโบราณว่า “คัมแหง” ตรงกับคำว่า “คัมแหง” ในภาษาเขมรซึ่งแผลงมาจากคำว่า “แขง” แปลว่า “แข็ง” โดยการลงอาคม “ม” ลงไปทำให้เกิดคำใหม่ที่แปลว่า “ผู้เข้มแข็ง” คำนี้ปรากฏในศิลาจารึกเขมรสมัยโบราณว่า កម្ពុជ / កង្កែប หรือ កង្កែប / កង្កែប หมายความว่า แข็งแรง, มีอำนาจ¹⁰ ด้วยเหตุนี้ “พระรามคำแหง” จึงน่าจะหมายถึง “พระรามผู้มีความกล้าแข็งหรือมีอำนาจ”

2. เลอไท พระนามของพ่อขุนเลอไท ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 3 (จารึกนครชุม) ว่า “เลอไท” ตรงกับอักษรวิจิตรปัจจุบันว่า “เลอไท” พระนามนี้น่าจะมีที่มาจากภาษาเขมรในคำว่า “เลอ” លេ / ល ในภาษาเขมรโบราณ และตรงกับภาษาเขมรปัจจุบันว่า លើ / លើ (เลอ) ซึ่งแปลว่า “บน, เหนือ, ที่”¹¹ ดังนั้น พระนามว่า “เลอไท” จึงน่าจะหมายความว่า “ผู้อยู่เหนือหมู่พวกไท”

3. ลือไท พระนามนี้ปรากฏในศิลาจารึกเขียนว่า “ภฺยาไท” แต่เมื่อนำไปแปลงสำหรับเขียนภาษาบาลีได้เปลี่ยนไปใช้เป็น “ลิตฺยอุย”¹² ดังปรากฏในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาบาลีว่า “ราชา ลิตฺยอุยนามโก” แปลว่า “พระราชามีพระนามว่า ลีไทย” เพราะในภาษาบาลีไม่มีสระ “ภฺยา” จึงเปลี่ยนเป็น “ลิ” คำว่า “ภฺยา” เป็นภาษาเขมร ปรากฏในภาษาเขมรโบราณและเขมรปัจจุบันเขียนว่า ព្យ / ព្យ มีความหมายว่า “ลือ, ได้ยิน, ดัง”¹³ ดังนั้น “ภฺยาไท” จึงน่าจะหมายถึง “ลือลือไปในหมู่พวกไท”

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

¹⁰ ศานติ ภักดีคำ, พจนานุกรมคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย ฉบับฉลอง 55 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ไทย - กัมพูชา (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง มหาชน, 2549), หน้า 21.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

¹² กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2527), หน้า 245.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

2. “กัมรเตง” กับตำแหน่งกษัตริย์สุโขทัย

คำแสดงพระราชอิสริยยศที่ใช้อย่างเป็นทางการของกษัตริย์สุโขทัยเท่าที่พบในปัจจุบัน ได้แก่คำว่า “พ่อขุน” “กมรแดง (กัมรเตง)” และ “พญา” คำทั้งสามแม้จะมีความหมายหรือนัยยะที่เทียบเท่ากันแต่ในความเป็นจริงน่าจะมีการเลือกใช้ในกรณีที่แตกต่างกัน เช่น คำว่า “กัมรเตง (กฤษฎง)” จะใช้ในกรณีที่พระนามอย่างเป็นทางการ “พ่อขุน” เป็นคำภาษาไทยที่ใช้โดยทั่วไปหมายถึงพระมหากษัตริย์¹⁴ และคำว่า “พญา” เป็นคำที่ใช้ในกรณีที่เป็นการแต่งตั้งว่าใช้ภายหลังจากสองคำแรก คือนิยมใช้ตั้งแต่ประมาณรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) เป็นต้นมา

คำว่า “กัมรเตง (กฤษฎง)” หรือ “กมรแดง”¹⁵ ใช้เป็นคำนำแสดงพระราชอิสริยยศเจ้านายหรือพระมหากษัตริย์ของอาณาจักรกัมพูชาตั้งแต่สมัยก่อนพระนคร แต่ในสมัยนั้นเขียนว่า “กัมรตาญ (กฤษฎง)” เช่น “วระกมรตาญศรีรัตนมหาย”¹⁶ แปลว่า “พระกัมรตาญ ศรีรัตนมหาย”

ต่อมาในสมัยพระนครคำว่า “กัมรตาญ (กฤษฎง)” ได้เปลี่ยนเป็น “กัมรเตง (กฤษฎง)” และใช้เป็นพระยศอันศักดิ์สิทธิ์ของพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และขุนนางชั้นสูง แต่หากใช้กับกษัตริย์จะต้องมีคำว่า “วระบาท (พระบาท)” หรือ “พระบาท” ประกอบด้วยเช่น “ธูลี วระ บาท ธูลี เชิง วระ กมรเตงอัญ” แปลว่า “ธูลีพระบาท ธูลีเชิงพระกัมรเตงอัญ” หรือบางครั้งใช้ว่า “วระ บาท กมรเตง อัญ” หรือ “พระบาท กัมรเตงอัญ” เช่น พระนามของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ซึ่งปรากฏพระนามในศิลา

¹⁴ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายว่า พ่อขุนในสุโขทัยยุคต้น พ่อขุนเป็นพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีขุนหรือกษัตริย์มาขึ้นเป็นจำนวนมาก โปรดดู ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายศิลาจารึกสมัยสุโขทัย, หน้า 50.

¹⁵ ตำแหน่งนี้ปรากฏในกฎหมายสมัยอยุธยาด้วย เช่นในพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน มีตำแหน่ง “กุ่มฏาแดงธาราภาชาติการีศรีกันดาลพล พลเรือนขึ้นฝ่ายขวานา 600” เป็นต้น. โปรดดูกฎหมายตรา 3 ดวง เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2548), หน้า 144.

¹⁶ POU, Saveros. Dictionnaire Vieux Khmer-Français-Anglais (Paris : Cedoreck, 1992), p. 87.

จารึกสร้างเทวรูป¹⁷ ซึ่งจารึกเมื่อ พ.ศ. 1682 ใช้ว่า “พระบาทกมฺรเตงอญฺศรีสุรยฺยวรมมเทว” คือ “พระบาทกัมรเตงอญฺศรีสุรยวรมเทวะ” เป็นต้น

นอกจากนี้ยังใช้คำว่า “กัมรเตง (กฤษณ)” เป็นคำแสดงตำแหน่งหรือยศข้าราชการที่มีศักดิ์สูงเช่น ตำแหน่งพราหมณ์ในราชสำนัก เช่น “ภควตฺปาทกมฺรเตงอญตคุรุศรีทิวากรปณฺทิต”¹⁸ คือ “ภควตบาทกัมรเตงอญ ต คุรุศรีทิวากรบัณฑิต” ซึ่งเป็นพราหมณ์ในรัชกาลของพระบาทกัมรเตงอญฺศรีหรรษวรมเทวะ เป็นต้น

พระนามกษัตริย์สุโขทัย และพระราชวงศ์ชั้นสูง ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการใช้คำว่า “กัมรเตง” เป็นคำนำหน้าพระนาม เหมือนกับที่ใช้ในอาณาจักรกัมพูชาโบราณ แต่อาจเขียนแตกต่างกันไปบ้าง เช่น “กมฺรแดง” “กัมรเตง” “กันมู่ตึง (ในเอกสารจีน)” ดังนี้

1. กมฺรแดงอญฺผาเมือง (จารึกหลักที่ 2/ 32) ปรากฏพระนามในศิลาจารึกวัดศรีชุม ซึ่งกล่าวว่า “...นามเดิมกมฺรแดงอญฺผาเมือง...”¹⁹ พ่อขุนผาเมืองเป็นเจ้าเมืองราดและเป็นพระขามาตา ของกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา (น่าจะได้แก่พระเจ้าชัยวรมันที่ 8) ดังนั้นจึงมีการนำหน้าเพื่อแสดงพระอิสริยยศเพียงตำแหน่ง “กัมรเตงอญ” ไม่ได้เป็น “พระบาทกัมรเตงอญ” ซึ่งเป็นคำนำหน้าพระนามกษัตริย์

2. พระบาทกัมรเตงอญฺศรีรามราช หรือ กันมู่ตึง (ในเอกสารจีน) เป็นพระนามอย่างเป็นทางการของพ่อขุนรามคำแหง พระนาม “พระบาทกัมรเตงอญฺศรีรามราช (พระบาทกมฺรเตงอญฺ ศรีรามราช)”²⁰ ปรากฏในจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร ซึ่งเขียนด้วยภาษาเขมรโบราณ ดังนั้นศิลาจารึกหลักนี้จึงใช้คำนำหน้าพระนามของพ่อขุนรามคำแหงว่า “พระบาทกัมรเตงอญ”

¹⁷ กรมศิลปากร, จารึกในประเทศไทย เล่ม 4 (กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2529), หน้า 43.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

¹⁹ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า 64.

²⁰ คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1, หน้า 77.

นอกจากนี้ ในเอกสารจีนสมัยราชวงศ์หยวน ยังกล่าวถึง “พ่อขุนรามคำแหง” ด้วยพระนามว่า “กันมู่ติง” ซึ่งเป็นสำเนียงภาษาจีนกลางของคำว่า “กัมรเตง” ดังปรากฏความในจดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์หยวนว่า ในปี พ.ศ. 1837 กันมู่ติงได้ส่งราชทูตจากเมืองเพชรบุรีมาถวายเครื่องราชบรรณาการ ปี พ.ศ. 1837 เป็นรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง²¹ “กันมู่ติง” ในเอกสารจีนจึงน่าจะหมายถึง “พ่อขุนรามคำแหง”

ดังนั้น พระนามอย่างเป็นทางการของ “พ่อขุนรามคำแหง” น่าจะชื่อว่า “พระบาทกัมรเตงอัญศรีรามราช” ซึ่งตรงกับพระนามในภาษาไทยว่า “พระยารามราช” ในศิลาจารึกอื่นๆ ที่จารึกขึ้นในเวลาต่อมา เช่น ศิลาจารึกหลักที่ 45 (จารึกปู่ขุนจิต ขุนจอด) ด้วย

3. พระบาทกัมรเตงอัญญาไทย²² (จารึกหลักที่ 4/ 1) หรือ พระบาทกัมรเตงอัญ ศรีสุริยพงศรามมหารัชมหาราช²³ (หลักที่ 4 ด้านที่ 1/ 13, 33, 48, 55, ด้านที่ 2/ 44) พระนามนี้ปรากฏในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร ซึ่งเขียนด้วยภาษาเขมรโบราณ ดังนั้น ศิลาจารึกหลักนี้จึงใช้คำนำหน้าชื่อของพญาลือไทยว่า “พระบาทกัมรเตงอัญ” ตามคำนำหน้าพระนามของกษัตริย์กัมพูชาสมัยพระนคร

หากเปรียบเทียบศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร กับจารึกที่เป็นภาษาไทย แสดงให้เห็นว่าในสมัยสุโขทัยมีการเทียบตำแหน่ง “พระบาทกัมรเตงอัญ” ให้มีความหมายเท่ากับคำว่า “พญา” ดังปรากฏในศิลาจารึกนครชุมว่า “พญาศรีสุริยพงศมหารัชมหาราช” (จารึกหลักที่ 3 ด้านที่ 1/ 66-67) แสดงว่าในสมัยสุโขทัยใช้คำว่า “กัมรเตง” และ “พญา” เป็นคำแสดงพระราชอิสริยยศของกษัตริย์ที่เทียบเท่ากัน

พระนามกษัตริย์กัมพูชาโบราณในพระนามกษัตริย์สุโขทัย

ร่องรอยพระนามกษัตริย์กัมพูชาโบราณในพระนามกษัตริย์สุโขทัย ปรากฏอย่างชัดเจนในจารึกของพญาลือไทยซึ่งปรากฏในศิลาจารึกของพระองค์แทบทุกหลักว่า

²¹ กรมศิลปากร, สัมพันธภาพไทยจีน (กรุงเทพฯ : กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2521), หน้า 2.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 230.

²³ เรื่องเดียวกันหน้าเดียวกัน.

พระบาทกัมรเตงอัญ ศรีสุรยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช (หลักที่ 4/ 13, 33, 48, 55, ด้านที่ 2/ 44) หรือ ศรีสุรยพงศมหาธรรมราชาธิราช (จารึกหลักที่ 2/ ด้านที่ 1/7) หรือ ศรีสุรยพงศรามมหาธรรมรามราชาธิราช (จารึกหลักที่ 5/ ด้านที่ 1/ 14)

พระนาม “ศรีสุรยพงศ” น่าจะได้แนวคิดมาจากพระนามของ “พระบาทกัมรเตงอัญศรีสุรยวรมมเทวะ” หรือ “พระเจ้าสุริยวรมัน” ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาสมัยพระนครที่มีอำนาจมาก โดยเฉพาะพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ผู้ที่แผ่ขยายอิทธิพลของอาณาจักรกัมพูชาเข้ามาในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก และพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้สร้างปราสาทนครวัด

คำว่า “ศรีสุรย” น่าจะมาจากคำว่า “ศรีสุรย” ในพระนาม “ศรีสุรยวรมม” แต่คำว่า “พงศราม” นั้นน่าจะมาจากว่า “วิส” ในภาษาบาลี ซึ่งแปลว่า “วงศ์” โดยมีนัยยะว่า “พงศราม” คือ “ผู้สืบตระกูลจากราม” ซึ่งมีสัญลักษณ์ (sign) ถึง “พระราม (พระนารายณ์อวตาร)” และ “พญารามราช” โดยใช้คำเพียงคำเดียวก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามพระนาม “ศรีสุรยพงศราม” อาจหมายถึง “พระรามผู้เป็นพงศ์ของพระสุรยเทพ” หรือ “สุริยวงศ์” ก็ได้เช่นกัน เพราะ “พระราม” นั้นถือว่าเป็นกษัตริย์ในสายตระกูลของ “พระอาทิตย์” หรือ “สุริยวงศ์” นั้นเอง

พระนาม “ศรีสุรยวรมม” นอกจากจะนำมาใช้ในพระนามของ “พญาลือไทย” แล้ว ในอาณาจักรกัมพูชาสมัยหลังพระนครก็มีการนำพระนามนี้มาใช้เป็นพระนามกษัตริย์ด้วย แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ทำให้เขียนและออกเสียงว่า “ศรีสุริโยพรมม” หรือ “ศรีสุริโยพรรณ” สร้อยพระนามนี้ใช้มาจนถึงพระนามกษัตริย์กัมพูชาในปัจจุบัน

บทสรุป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า “รัฐสุโขทัย” ที่เราพยายามสร้างให้เป็น “รัฐอุดมคติ” ของ “ชนชาติไทย” นั้น แม้จะไม่ปรากฏอิทธิพลทางการเมืองปกครองของ “อาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร” แต่ในทางปฏิบัติ “สุโขทัย” ยังคงเหลือร่องรอยอิทธิพลของแนวความคิดและอุดมการณ์ของ “อาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร” ปะปนอยู่

โดยเฉพาะพระนามของกษัตริย์แคว้นสุโขทัยยังคงมี “สัญญาณ (sign)” บางประการซึ่งได้รับอิทธิพลแนวคิดทางการเมืองการปกครองจากอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร ไม่ว่าจะเป็นพระนามเดิมของกษัตริย์ เช่น คำแหง, เลอไท, ลือไท การใช้คำนำหน้าพระนามเพื่อแสดงความเป็นกษัตริย์ คือ “กัมรเตง” “พระบาทกัมรเตงอัญ” “กันมูติง” หรือพระนามอย่างเป็นทางการของกษัตริย์สุโขทัย เช่น “พระบาทกัมรเตงอัญศรีรามราช” แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร และความสืบทอดทางวัฒนธรรมทางการเมืองบางอย่างซึ่งสุโขทัยน่าจะได้รับอิทธิพลจากกัมพูชา

“สุโขทัย” ได้พยายามปรับเปลี่ยน “วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครอง” ของอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนครมาเป็นแบบของตน ดังจะเห็นได้ว่า ต่อมาคำว่า “กัมรเตง” หรือพระนามที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมกัมพูชาสมัยพระนครค่อยๆ หดความสำคัญลงและเลิกใช้ไปหลังรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลือไท) แต่สุโขทัยได้พัฒนารูปแบบทางการเมืองการปกครองของตนขึ้นมาแทน แต่เมื่อถึงเวลานั้นสุโขทัยก็เริ่มถูกกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีอิทธิพลทางการเมืองการปกครองมากกว่า เข้าควบคุมและผนวกเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาในที่สุด

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521.
- _____. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3.** พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2508.
- _____. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 4.** พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2513.
- _____. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 5.** พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2515.
- ประเสริฐ ณ นคร. **สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- ศานติ ภักดีคำ. **พจนานุกรมคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย ฉบับฉลอง 55 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง มหาชน, 2549.
- ศิลปากร, กรม. **จารึกในประเทศไทย เล่ม 4.** กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2529.
- _____. **จารึกสุโขทัย.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2527.
- _____. **สัมพันธ์ภาพไทยจีน.** กรุงเทพฯ : กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2521.
- POU, Saveros. **Dictionnaire Vieux Khmer-Français-Anglais.** Paris : Cedoreck, 1992.